

CZU: 316.334.3-056.24

CREAREA UNUI MEDIU FĂRĂ BARIERE PENTRU PERSOANE CU DIZABILITĂȚI: OBSTACOLE ȘI MODALITĂȚI DE SOLUȚIONARE

Tatiana Gutium

doctor, cercetător științific coordonator, INCE, RM

e-mail: gutium.tatiana1@gmail.com

orcid id: 0000-0002-8884-3269

Abstract. Social policy related to people with disabilities are becoming increasingly relevant to our state. The research object of this study is the policies of social inclusion, the creation of an accessible living environment for people with disabilities. Legislative acts on the social integration of people with disabilities were systematized and evaluated in this study. Recommendations to increase the social inclusion of people with special needs have been developed based on the analysis of good international practices for creating a barrier-free environment for people with disabilities. The novelty of this research is systematization of legislative and normative acts on the social inclusion of people with disabilities.

Key words: persons with disabilities, social inclusion, specialized social services, residential housing, sheltered housing, specialized supported housing, community house.

Introducere

Drepturile persoanelor cu dizabilități în ultimele decenii se află în vizorul Organizației Națiunilor Unite (ONU), a multor organizații internaționale și a guvernelor țărilor lumii. Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități a fost adoptată de ONU la 13 decembrie 2006. La data de 2 aprilie 2008 numărul țărilor care au ratificat această Convenție a fost numai de 20. Din an în an această cifră crește și în noiembrie 2018, deja 177 de țări au ratificat Convenția, iar în decembrie 2021 – 183 de state și Uniunea Europeană (care a ratificat-o la 23 decembrie 2010). Promovarea umanismului și loialității față de interesele persoanelor cu dizabilități este una dintre obligațiile cheie pe care Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități le impune țărilor care au ratificat-o. În multe țări este creat cadrul legislativ în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități și sunt elaborate mecanisme de implementare a acestuia. Până la adoptarea Convenției se considera că problemele persoanelor cu dizabilități sunt o consecință inevitabilă a deficiențelor lor fizice, mentale, intelectuale sau senzoriale. Promovarea Convenției schimbă atitudinea societății față de persoanele cu nevoi speciale și duce la o schimbare fundamentală în abordările existente cu privire la dizabilități. Obiectul de cercetare al studiului îl reprezintă politica incluziunii sociale, crearea unui

mediu de viață accesibil pentru persoanele cu dizabilități. Scopul studiului este elaborarea recomandărilor și măsurilor de sporire a incluziunii sociale persoanelor cu necesități speciale.

Sistematizarea și evaluarea actelor legislative privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități

În ultimii 12 ani a fost creată baza legislativă menită să contribuie la creșterea incluziunii sociale a persoanelor cu nevoi speciale și în anul 2016 a fost aprobat setul de indicatori pentru monitorizarea implementării Convenției Organizației Națiunilor Unite (ONU) privind drepturile persoanelor cu dizabilități. Totuși, analiza experienței internaționale în implementarea legilor adoptate, ne arată că este necesar de ajustat cadrul legislativ-normativ existent, de aplicat noi mecanisme de protecție socială a persoanelor cu dizabilități. Lista actelor legislative privind incluziunea persoanelor cu dizabilități adoptate începând cu ratificarea de către Republica Moldova a Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități este prezentată în Tabelul 1 (cu excepția actelor legislative privind incluziunea copiilor cu dizabilități, deoarece este sarcina altui grup de cercetători al proiectului programului de stat 20.80009.0807.29).

Tabelul 1. Sistematizarea majorității actelor legislative și normative privind incluziunea persoanelor cu dizabilități

Acte legislative și normative	Data intrării în vigoare	Modificări recente	Caracteristici distincte
Legi și articole din legi adoptate de Parlamentul Republicii Moldova			
Legea nr. 166 din 09.07.2010 pentru ratificarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități	23.07.2010	–	În temeiul acestei Legi au fost aprobate legi și hotărâri care asigură sporirea incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități.
Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități	27.07.2012	Lege nr. 56 din 09.04.2021	„Asigură dreptul persoanelor cu dizabilități de a beneficia de capacitate juridică în egală măsură cu celelalte persoane, în toate aspectele vieții” [5].
Articolele 29 și 38, Legea nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj	10.08.2018	Lege nr. 137 din 16.07.2020	Reglementează subvenționarea directă care deține următoarele avantaje: beneficiază toate întreprinderile care angajează persoane cu dizabilități; mărimea subvențiilor depinde de numărul angajaților (cu dizabilități).
Hotărâri de Guvern (HG) pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciilor sociale:			
„Locuință protejată”, HG nr. 711 din 09.08.2010	17.08.2010	HG nr. 19 din 15.01.2020	Unul din obiective: „pe lângă dezvoltarea deprinderilor de autoservire, de facilitat accesului la formarea profesională” [4].
„Echipă mobilă”, HG nr. 722 din 22.09.2011	30.09.2011	–	Reglementează serviciul de asistență socială la domiciliul pentru a îmbunătăți calitatea vieții și a spori gradul de incluziune socială.
„Asistență personală”, HG nr. 314 din 23.05.2012	01.06.2012	HG nr. 592 din 24.07.2017	Sunt specificate principiile în conformitate cu care trebuie să fie organizat și să funcționeze serviciul dat.
„Respiro”, HG nr. 413 din 14.06.2012	22.06.2012	HG nr. 592 din 24.07.2017	Legiferarea asistenței sociale și supravegherii 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe pe o perioadă de maximum 30 de zile pe an.
„Plasament familial pentru adulți”, HG nr. 75 din 03.02.2014	07.02.2014	HG nr. 19 din 15.01.2020	Ordonanța serviciului dat social acordat persoanele cu dizabilități cu vârsta de peste 18 ani care nu pot locui cu familia biologică.
„Asistența parentală profesionistă”, HG nr. 760 din 17.09.2014	26.09.2014	HG nr. 662 din 11.07.18	Reglementează serviciul social care oferă copiilor îngrijire familială substitutivă în familia unui asistent parental profesionist.
„Casă comunitară”, HG nr. 885 din 28.12.2015	31.12.2015	HG nr. 19 din 15.01.2020	Scopul acestui serviciu este îngrijirea permanentă, dezvoltarea aptitudinilor de integrare în societate.

„Centrul de zi pentru persoane cu dizabilități”, HG nr. 569 din 19.11.2019	06.12.2019	–	Ordonanța tipurilor de servicii prestate în cadrul Centrului.
Hotărâri de Guvern (HG) pentru aprobarea Programelor naționale de:			
incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, HG nr. 723 din 08.09.2017	15.09.2017	–	Obiectivul principal programului dat prevede sporirea accesibilității (la infrastructură, etc.) persoanelor cu dizabilități [3, p. 63]
dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități, HG nr. 893 din 12.09.2018	26.10.2018	–	Reglementează dezinstituționalizarea persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale din instituțiile rezidențiale.
Hotărâri de Guvern (HG) cu privire la aprobarea Setului de indicatori pentru monitorizarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități			
HG nr. 1033 din 08.08.2016	16.09.2016	HG nr. 1088 din 18.12.2017	Este stabilit setul de indicatori de monitorizare: de structură – 64; de proces – 117; de rezultat – 142.

Sursa: Sistematizat de autor.

Pe data de 17.01.2020 intră în vigoare Legea Nr. 137 din 16.07.2020 pentru modificarea unor acte normative, inclusiv a articolului 38 Legii nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. În primul rând, în versiunea nouă, în articolul 38 alineatul 1 este determinată perioada angajării persoanei cu dezabilități pentru ca angajatorul să aibă drept pentru a solicita subvenții pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă pentru această categorie de persoane (de cel puțin 18 luni). În al doilea rând, în cazul angajării persoanelor cu dizabilități accentuate și severe, Agenția Națională compensează 75% și nu 50% ca în versiunea precedentă (articolul 38, alineatul 2). În al treilea rând, este micșorată în jumate perioada (de la 36 luni până la 18 luni) în care angajatorul este obligat să păstreze locul de muncă creat sau adaptat (articolul 38, alineatul 3). Această modificare stă la baza ajustării alineatului 5. În plus, au fost incluse două aliniate noi 8¹ și 10 [6].

Bunele practici internaționale de creare a unui mediu fără bariere pentru persoane cu dizabilități

În contextul reducerii marginalizării și excluziunii a persoanelor cu dizabilități mentale și a le oferi posibilitatea de a duce o viață autonomă, în practica internațională se acordă serviciul social „Locuință protejată”. Aceste locuințe sunt destinate persoanelor cu dizabilități care pot să trăiască independent, dar totuși au nevoie de ajutor sau sprijin ocazional. În opinia savantului Jenny Morris, ele pot fi clasificate după diferite criterii: nivelul de asistență socială, gradul (frecvența) de intervenție, spațiul locativ [8]. Însă deoarece, în calitate de așa gen de locuințe pot servi locuințe proprii, închiriate, oferite de autorități publice sau de organizații obștești, autorul propune de inclus criteriul „după forme de proprietate” în clasificarea „Locuințelor protejate” (Figura 1).

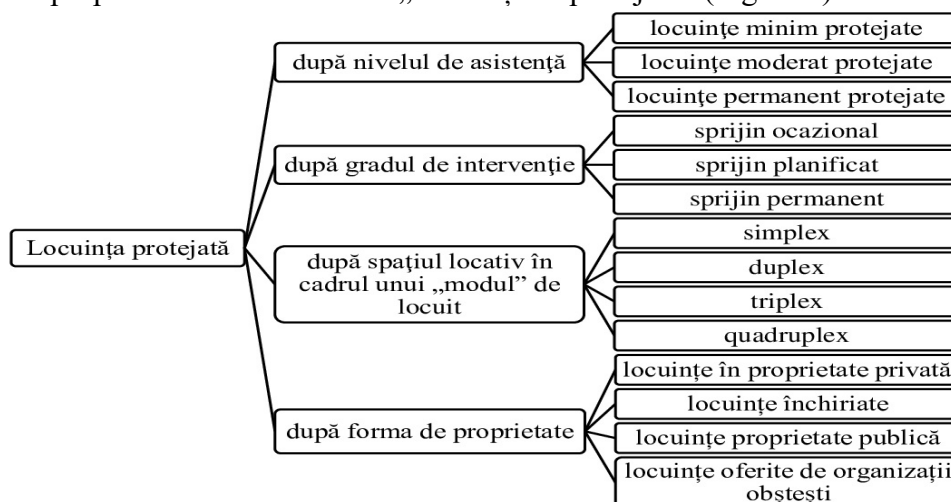

Figura 1. Clasificarea „Locuințelor protejate”

Sursa: Extinsă de autor, luând ca bază [7]

Primii pași în procesul de dezinstituționalizare a persoanelor cu dizabilități mintale au fost făcuți în anii 50 ale secolului XX. Comisia Regală din Marea Britanie pe fundalul deficitului de paturi în spitale a propus ca persoanele cu dizabilități mintale ușoare, în grupuri nu prea mari, să fie îngrijite în locuințe rezidențiale. În acea perioadă spitalele de psihiatrie erau aglomerate, din ce cauză serviciile prestate erau de o calitate foarte joasă, pacienții nu aveau drepturi și posibilitatea de a depune reclamații. Putem afirma, că gradul de excluziune socială a acestor persoane era de 100%. În anii 60, ideea organizării deservirii persoanelor cu dizabilități mintale ușoare și moderate în locuințe rezidențiale în cadrul comunității a fost reflectată în Cartea Albă. Este necesar de menționat, că primele locuințe rezidențiale erau de dimensiuni relativ mari, în jur de 25 de persoane.

Deja în anii 70 a fost inițiat procesul de acordare a serviciilor rezidențiale comunitare în mai multe țări, procesul de închidere a spitalelor de psihiatrie și deschiderea în locul lor a primelor „Locuințe protejate”. Anume în Statele Unite ale Americii, acest proces a avut o amploare comparativ mai mare. Dinamica înlocuirii spitalelor psihiatrice cu locuințe rezidențiale diferă de la o țară la alta. De exemplu, în această perioadă, în una din țările care face parte din Regatul Unit (Țara Galilor), cu toate că serviciile rezidențiale comunitare au crescut esențial, totuși numărul spitalelor de psihiatrie nu a înregistrat o diminuare proporțională. În Marea Britanie acest proces sa intensificat în anii 80, iar în 1990 a fost adoptată Legea Serviciului Național de Sănătate și Asistență Comunitară (The National Health Service and Community Care Act 1990), care impune autoritățile locale să finanțeze îngrijirea persoanelor cu dizabilități. Spitalele de psihiatrie trec de la tratamentul încontinuu în decursul vieții persoanei cu dizabilități mentale la un tratament de scurtă durată.

Astăzi, în Statele Unite ale Americii sunt aplicate diverse programe de acordare a serviciului social „Locuințe protejate”, care diferă prin regulile de eligibilitate, procesul de aplicare și prin oportunitățile oferite:

- închirierea unei locuințe;
- reconstrucția locuinței existente pentru necesitățile persoanelor cu dizabilități;
- dezvoltarea abilităților de a trăi independent.

Serviciile sociale acordate în Marea Britanie persoanelor cu dizabilități includ: „Locuințe protejate”, „Locuințe protejate” cu acordarea serviciilor de îngrijire permanentă, periodică, temporară și locuințe rezidențiale. Specialized Supported Housing (SSH – Locuințe specializate sprijinite) este un instrument inovator de incluziune socială, scopul căruia este de a face accesibilă viața independentă chiar și pentru persoanele cu dizabilități severe.

Cererea pentru SSH este mereu în creștere. Conform raportului „Mencap and Housing Learning and Improvement Network (LIN) report”, sectorul SSH include între 22.000 și 30.000 de unități în 2017/2018, iar prognosticul evoluției a arătat că în 2021/22 în proprietatea SSH se vor afla deja între 25.500-33.500 de unități, în 2027/28 numărul unităților va crește și va atinge 29.000-37.000 [1]. Din numărul total de locuințe SSH numai o pătrime sunt locuințe separate, pe când trei pătrimi – sunt locații comune, adică cu chiriașii care au o cameră într-un bloc de locuințe cu facilități comune. Majoritatea persoanelor care au facilitat de serviciul social dat în ultimii ani sunt persoane cu dizabilități, între 80-88%. Totuși, SSH au fost oferite și vârstnicilor și persoanelor fără adăpost. Majoritatea persoanelor care locuiesc în „Locuințe specializate sprijinite” sunt îngrijite 24 de ori din 24 (Figura 2).

Taxele săptămânale pentru chirie și serviciile percepute în sectorul SSH variază între 148,22 – 360,30 lire sterline. Valoarea medie a chiriei și a taxelor de servicii prestate în cazul locuințelor comune este de 238,25 lire sterline, iar în cazul locuințelor separate – 243,30 lire sterline pe săptămână. În jur de 98% din aceste cheltuieli sunt acoperite de indemnizațiile acordate (98% – în cazul locuințelor separate și 98,5% – în cazul locuințelor comune) [1].

În Italia, în anul 1978, odată cu aprobarea și implementarea Legii 180 a fost demarat un proces de închidere a spitalelor de psihiatrie, care a durat 13 ani (până în anul 1990). Au trecut mai mult de 40 de ani decât în orașul Trieste azilul pentru persoane cu dizabilități mentale a fost înlocuit cu 40 de

structuri, cum ar fi îngrijirea la domiciliu a pacienților, în care sunt aplicate noi metode de asistență, considerate inovatoare în îngrijirile psihiatrice. Experiența din Trieste este recunoscută de Organizația Mondială a Sănătății.

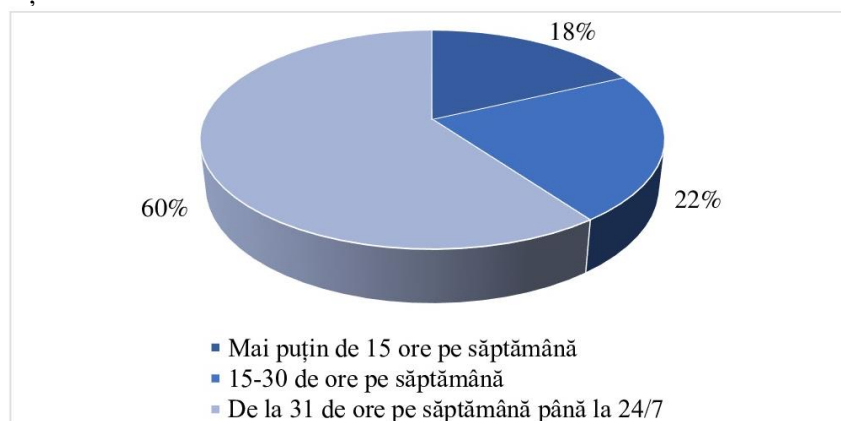

Figura 2. Repartizarea clienților pe ore de îngrijire/asistență oferită în Specialized Supported Housing în Marea Britanie (2018)

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor din sursa [1]

Concluzii și recomandări

Analiza comparativă a gradului de integrare a persoanelor cu dizabilități în spitale de psihiatrie, locuințe rezidențiale și „Locuințe specializate sprijinite” a arătat, că cel mai înalt grad de incluziune socială înregistrează anume SSH, deoarece este un instrument eficient din punct de vedere al costurilor de a oferi locuințe pentru persoanele cu dizabilități, care spre deosebire de celelalte forme enumerate nu izolează persoanele cu nevoi speciale. De aceea una din recomandări este promovarea serviciului social „Locuințe specializate sprijinite” după modelul Specialized Supported Housing din Marea Britanie. Altă recomandare este sporirea accesibilității educației persoanelor cu dizabilități [2, p. 147]. În contextul sporirii incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități și majorării ratei de ocupare a acestei categorii de populație, se recomandă de ajustat articolului 38 Legii nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, în contextul înlocuirii subvențiilor cu scutiri fiscale, deoarece primele sunt limitate și acordate condiționat și numai o dată, iar scutirile se acordă regulat, numai că este necesar nu de admis greșelile din trecut: beneficiari trebuie să fie toți angajatorii și nu doar o listă limitată de întreprinderi; mărimea scutirii trebuie să coreleze cu numărul salariaților cu dizabilități; este necesar de amplificat controlul pentru a nu admite abuzuri.

Declarație de interes. Studiul a fost realizat în cadrul proiectului Programului de Stat 20.80009.0807.29 ”Perfecționarea mecanismelor de aplicare a instrumentelor inovaționale orientate spre creșterea durabilă a bunăstării populației Republicii Moldova”.

Bibliografie:

1. Funding supported housing for all. Specialised Supported Housing for people with a learning disability. Mencap and Housing LIN report, April 2018, 29 p. [citat 04.01.2022]. Disponibil: https://www.mencap.org.uk/sites/default/files/2018-04/2018.052%20Housing%20report_FINAL_WEB.pdf
2. GUTIU, Tatiana. Quality and competitiveness of education in the Republic of Moldova in global indices. In: Euromentor Journal – Studies about education. 2021, Volume XII, Issue 4/December, pp. 38-48. ISSN 2067-7839.
3. GUTIU, Tatiana. Îmbunătățirea sprijinului social pentru persoanele cu dizabilități în Republica Moldova. In: Dezvoltarea economico-socială durabilă a Euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere, conferința internațională, a XVII-a ediție, 29 octombrie 2021. Iași: Performantica, 2021, vol. XXXIX, pp. 57-66. ISBN 978-606-685-830-4.

4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Locuință protejată” și a Standardelor minime de calitate, nr. 711 din 09.08.2010. In: Monitorul Oficial [online]. Nr. 148-149, art. 810, din 17.08.2010 [citat 03.01.2022]. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119927&lang=ro
5. Lege nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități. In: Monitorul Oficial [online]. Nr. 155-159, art. 508, din 27.07.2012 [citat 03.01.2022]. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126285&lang=ro#
6. Lege nr. 105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. In: Monitorul Oficial [online]. Nr. 295-308, art. 448, din 10.08.2018 [citat 03.01.2022]. Disponibil:
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=124787&lang=ro#
7. Morris, Jenny. Independent Lives: Community Care and Disabled People. New York: Red Globe Press, 1993. 189 p. ISBN 978-0-333-59373-8
8. Morris, Jenny. Independent Living: The role of evidence and ideology in the development of government policy. In: The Cash and Care Conference, Social Policy Research Unit, University of York, 12-13th April 2005, 43 p. [citat 04.01.2022]. Disponibil:
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.489.59&rep=rep1&type=pdf>